

PRVO SAVJETOVANJE ARHEOLOGA FNRJ*

Marcel Gorenc

Inicijativni odbor savjetovanja imao je vrlo težak zadatak, ne samo kod sastavljanja programa i organizacije samog savjetovanja, nego i kod usmjerenja i određivanja načina njegova rada. Bilo je zamišljeno, da savjetovanje obuhvati, u vremenu od 4. — 11. svibnja 1950., kako referate i diskusije, tako i posjete i razgledavanje arheoloških terena ili ustanova. Premda se tako određeno vrijeme činilo dovoljnim za izvršenje programa, u toku se savjetovanja jasno pokazalo, da je problematika programa daleko složenija, nego što bi se moglo predviđati iz tema pojedinih referata, te je radi toga u diskusiji često puta naglašavana potreba, da se pojedina pitanja rasprave ili pred užim forumom ili u okviru manjih radnih zajednica. Treba naime naglasiti, da je prvo savjetovanje arheologa FNRJ obuhvatilo gotovo sve arheologe kao i suradnike arheologije iz svih narodnih republika, tako da je ovaj skup predstavljao toliki broj arheologa, koliki se dosada nije nikada skupio ni na jednoj sličnoj stručnoj manifestaciji u Jugoslaviji. I baš ta velika koncentracija stručnjaka i radnika iz raznih republika morala je po prirodi stvari da djeluje na polaganiji tempo rada i odvijanje programa, ali je bila utoliko korisnija, što su stručnjaci imali priliku da se lično upoznaju, u diskusijama izmijene misli, a u slobodnim razgovorima razrade i prodube problematiku kako pojedinih referata tako i pitanja iz svoje dnevne stručne prakse. Živ i srdačni odnos, koji se je razvio među prisutnim učesnicima, trajao je za vrijeme čitavog savjetovanja kao i na ekskurzijama koje su bile s njime povezane.

Prvi referat o stanju arheološkog rada u FNRJ, izrađen na temelju podataka koje su dostavili arheološki muzeji i zavodi za zaštitu spomenika kulture iz pojedinih republika, održao je dr. Jože Kastelic, direktor Narodnog muzeja iz Ljubljane. Iako su kod izrađivanja ovog referata surađivali i dr. Srećko Brodar i dr. Josip Korošec, profesori Univerziteta iz Ljubljane referat je kraj obilja detalja o radu i razvoju arheologije kod nas, bio ipak ograničen zbog nejednolikog tretiranja stvarne materije, koju su naprijed navedene ustanove dostavile redaktorima, a oni ih zbog preobilja, a djelomice i radi nemogućnosti neposrednog uvida u stanje terena, nisu mogli dovoljno pregledno razraditi. Upravo radi toga kretala se i diskusija po tom referatu prvenstveno u pravcu upotpunjavanja i objašnjavanja podataka o pojedinim akcijama ili rezultatima. — Među ostalim bilo je potrebno, da se upotpune podaci o nizu arheoloških radova iz NR Hrvatske, koji nisu bili uključeni u okvir referata. Ovim dopunama u diskusiji dobivena je pregledna slika o stanju arheologije u FNRJ.

* Prema zaključcima Savjetovanja arheologa FNRJ biti će iscrpni materijal Savjetovanja publiciran u posebnoj publikaciji, te zbog toga ovaj prikaz ne pretendira niti opsegom niti iznesenom problematikom da u cijelosti prikaže rad savjetovanja.

Referat i diskusija pokazali su, da je sa stanovišta arheologije čitav teren Jugoslavije bogat arheološkim nalazima, nalazištima, kulturama i epohama, tako da zbog toga bogatstva i slojevanja kultura ne može kod nas biti ni govora o bilo kakvom zapostavljanju pojedinih grana arheologije nego naprotiv, moraju specijalisti biti najuže povezani, kako bi se postigli što bolji rezultati oko utvrđivanja naučne istine o životu i razvitku čovjeka i njegove kulture na čitavom teritoriju FNRJ. Pokazalo se također, koliko je u tom smjeru mnogo urađeno naročito nakon Oslobođenja (iskapanja u Ptuju, Bledu, na rijeci Cetini, u Bijelom Brdu, Pančevu i Mrsunjskom lugu i t. d., te veliki zaštitni radovi, među kojima treba istaknuti naročito one na Dioklecijanovoj palači u Splitu). Međutim, kraj svih nesumnjivih uspjeha i dostignuća, nisu zbog nekoordiniranog rada mogli biti pravilno iskorišteni svi stručnjaci, kojih je prema bogatstvu terena i onako premalo.

Nadovežujući na prednji referat dr. France Stelé, prof. Univerziteta iz Ljubljane, pokušao je da u vrlo interesantno koncipiranom referatu razvije misli o sadržaju arheologije kao nauke odnosno naučne discipline, o njezinu odnosu prema ostalim historijskim naukama, te o problemu periodizacije u arheologiji. U razlaganju prof. Steléta bilo je očividno njegovo dugogodišnje iskustvo specijaliste opće povijesti umjetnosti i konzervatora, ali je njegov pokušaj karakterizacije arheologije bio nedostatan i nedovoljno argumentiran. On se nije izjasnio niti za arheologiju kao posebnu nauku niti je pobliže označio njezine specifičnosti kao historijske discipline. Zbog toga je i u pitanju razgraničenja sveo problem na tobožnje presizanje povijesti umjetnosti u područje arheologije, žgubivši pritom s vida, da povijest umjetnosti kao posebna nauka s jasno određenim sadržajem proučavanja razvoja umjetnosti svih epoha, pa tako i onih, čiji materijal otkriva isključivo arheologija, ne konkuriра arheologiji, već da su objekti i proizvodi umjetnosti predmet istraživanja arheologije ne radi svoje umjetničke, nego prvenstveno radi svoje dokumentarne vrijednosti.

Prema tome se povijest umjetnosti i arheologija upotpunjuju: već prema specifičnosti zadatka i problema, koji tretira povijesničar umjetnosti ili arheolog, jedna ili druga služe što iscrpnijoj i potpunijoj spoznaji i prikazu historijskog zbivanja. Prijedlog prof. Steléta da isključivo arheologija obuhvati društveno-historijske formacije do ustaljenja feudalizma, ne može se prihvatiti upravo iz naprijed navedenih razloga. Za pravilno tretiranje kakó povijesno-umjetničkih tako i arheoloških problema potrebna je upravo koordinacija, a ne isključivo razgraničenje, jer dok povijest umjetnosti obuhvaća — kao što je spomenuto — prvenstveno specifične probleme umjetničkog razvoja, dotle arheologija, — nužno i jedino pravilno, — tretira umjetnost kao jednu od manifestacija kulturnog djelovanja čovjeka, uz njezinu specifičnu dokumentaciju.

Pitanje problema periodizacije u okviru sistema opće arheologije i njezine aplikacije na naše specifične prilike moramo smatrati pitanjem sekundarnog značenja, jer je jasno, da se periodizacija ni u kojem slučaju ne može linearно sprovoditi i da je ona jedno od konvencionalnih radnih pomagala svake naučne historijske discipline pa tako i arheologije. U svakom slučaju, periodizacija naše arheologije mora slijediti razvojne etape života čovjeka na našem tlu, s osobitim obzirom na specifičnosti pojedinih naših krajeva i njihovih geomorfoloških osobina i kulturno-historijskih razlika.

Drugog dana savjetovanja prof. arh. Đurđe Bošković održao je referat: »Ciljevi i zadaci arheologije danas u Jugoslaviji.« Ovaj pregledan iako na momente suviše usko lično postavljen referat, potakao je vrlo živu diskusiju, u kojoj su diskutanti uz repliku referenata obuhvatili i materiju prethodnih referata. Polazeći s ispravnog stanovišta, da je zadaća naše arheologije iznositi naučne činjenice iz historijskog razvoja naših naroda, referent je ispravno konstatirao, da se prema tome zadatku mora odrediti i tematika naše arheologije, a uz to organizirati kako rad pojedinaca tako i naučnih zajednica. Dok je većina diskutanta detaljno razrađivala problematiku tematike, to jest isticala potrebu naročite brige za svaki od pojedinih sektora arheologije, prvenstveno po liniji organizacije skupljanja i analize materijala i podataka prof. A. Benac, kustos Zemaljskog muzeja iz Sarajeva, dao je kratak rezime izlaganja kako arh. Boškovića tako i diskutanta s naročitim obzirom na značenje određivanja principijelnih zaključaka. — Arheologija se ne može zadovoljiti samo formalnom analizom fakata i konstatacijama o kvantitetu inventara kulturnih slojeva nego nastoji da iz sviju tih podataka stvori historijske sinteze. Ali upravo ova obaveznost u pravcu traženja i stvaranja sinteza predstavlja još uvijek otvoren problem za neke naše arheologe, koji su, prema navikama školovanja još uvijek pod utjecajem formalističko tipološke arheologije i njezinih jednostranih sudova i konzekvencija. Međutim, kraj naglašene potrebe traženja i stvaranja sinteza naši se arheolozi istovremeno moraju svima sredstvima boriti protiv naučne vulgarizacije. Upravo radi svoje obuhvatnosti i naučne ispravnosti naša arheologija ima i velik odgojni značaj.

Slijedeći referat bio je dra Cvite Fiskovića o temi: »Konzervacija i zaštita arheoloških spomenika u Jugoslaviji.« — Ovaj je referat svakako bio jedan od najuspjelijih na čitavom savjetovanju, pa iako ga nije čitao sam autor, izazvao je vrlo živu i konkretnu diskusiju. — Dr. Fisković se nije zaustavio na nabranju podataka nego je pregledno dao i svu problematiku zaštite najraznovrsnijih arheoloških i ostalih kulturno-povijesnih spomenika. On je također realno ukazao na poteškoće konzervacije i zaštite, koja proizlazi iz složenog pitanja odgoja i postojanja kadra zaštite kao i stava široke javnosti prema konzervaciji i zaštiti spomenika. Među ostalima bilo je raspravljeno i pitanje principijelnog stava i odnosa konzervatora prema restauraciji spomenika. — Kao jedna od najvažnijih konstatacija referata i diskusije bila je istaknuta činjenica i potreba, da arheolozi moraju svoj terenski rad svakako koordinirati s radom i mogućnostima konzervatora, kako se ne bi dešavalo, da objekti iskopani od arheologa, ostanu nedovoljno zaštićeni i izvrgnuti opasnosti neminovnog propadanja. — Međutim, s druge je strane bilo jednako ozbiljno naglašeno, da su poteškoće konzervacije arheoloških objekata vrlo velike i da je zato potrebna naročita specijalizacija visoko kvalificiranih stručnih i tehničkih kadrova.

Posebnu grupu referata s naglašenom organizacionom problematikom činili su referati dra Miodraga Grbića, naučnog saradnika Arheološkog instituta Srpske akademije nauka, i Milutina Garašanina, kustosa Umjetničkog muzeja iz Beograda. U svom referatu: »Plan arheološkog rada u Jugoslaviji«, dr. M. Grbić, kao dobar metodičar i organizator, jasno je istakao sve komponente u organizaciji arheoloških radova i naglasio potrebu planiranja i dispozicije

kako pojedinih zadataka, koje rješava pojedinačno jedan stručnjak ili više njih u sastavu jedne ili više arheoloških ustanova. Konstatirajući činjenicu, da terenskom radu prethode teoretske i principijelne predradnje, koje moraju biti koordinirane s općim ciljevima i zadaćama naše arheologije u vezi sa svim društveno-historijskim naukama, a razrađujući konkretne i složene zadatke na terenu i kod izvršavanja terenskih radova, referent je nesumnjivo dokazao sve prednosti planskog rada, kako u pravcu podjele zadataka tako i u metodi njihova rješavanja. Međutim naslov referata nametao je misao, da će referent dati makar i u nacrtu prijedlog za opće okvirno planiranje arheoloških zadataka odnosno problema u Jugoslaviji. Zbog toga je nakon diskusije stvoren zaključak, da se o pitanju planiranja i koordinacije rada pojedinačnih ustanova i republika održi posebni sastanak izvan okvira savjetovanja, na kojem će se pristupiti izradivanju okvirnog tematskog, direktivnog i operativnog plana arheoloških zadataka za čitavu FNRJ.

Referat i diskusija o planiranju jasno su utvrdili, da određivanje okvirne tematike i specijalnog zadatka, pravilna dispozicija materijalnih sredstava i pomagala, te najzad ispravno korištenje kadrova za svaki pojedini slučaj jesu preduvjeti ne samo za pravilno rješenje pojedinog zadatka, nego i za sigurno unapređivanje rada čitavog sektora arheologije i društvenih nauka u Jugoslaviji.

U svome kratkom referatu prof. Milutin Garašanin dao je pregled naših starijih i sadašnjih arheoloških publikacija. Analizom je ustanovljeno, da je naša arheološka publicistika nedovoljno organizovana i nedovoljno popularna. Referent i diskutanti naglasili su potrebu ponovnog izlaženja nekih već otprije poznatih arheoloških edicija kao i pokretanje zajedničkog arheološkog glasila, koje bi svojom reprezentativnom opremom i preglednim sadržajem davalo stalan presjek kroz rad, stanje i probleme naše arheologije.

Naročitu pažnju savjetovanja izazvao je referat prof. Verene Han, referenta Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ iz Beograda: »Prijedlog reorganizacije arheoloških muzeja u Jugoslaviji.« Referat je u najkraćim crtama, osvrnuvši se na uzroke i oblike naših tradicionalnih arheoloških ustanova, ukazao na odgojno-naučni karakter muzeja. U smislu ovoga važnog zadatka istaknuta je potreba za reorganizacijom cjelokupnoga rada arheoloških muzeja. Jednako kao što arheologija ne skuplja samo podatke određenih formalnih kategorija, tako ni arheološki muzeji ne smiju biti samo sistematičke i studijske zbirke naučno klasificiranih predmeta, nego moraju svojom izložbom razvijati očigledno i preglednu temu života i djelovanja čovjeka određenog vremena odnosno onih razvojnih etapa, koje vremenski pojedini muzej obuhvata. U diskusiji je pitanje određivanja sadržaja muzejske ekspozicije bilo detaljno raspravljeno, ali su se organizacioni problemi pokazali toliko složeni, da je zaključeno da se diskusiji o reorganizaciji arheoloških muzeja mora posvetiti poseban radni sastanak. S tim su se složili kako referent i predstavnici Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ, tako i svi učesnici savjetovanja.

Dr. Svetozar Rađojević, docent Univerziteta u Beogradu, održao je referat: »O stanju i potrebama kadrova u arheologiji Jugoslavije«. Ovaj je referat dao uglavnom pregled danas aktivnih radnika i uopće kadrova na području arheologije FNRJ, uz konstataciju da je brojčano stanje nedostatno radi velikih

potreba i bogatstva terena. Zatim je detaljno izložen sistem odgoja studenata arheologije na našim univerzitetima. U samom je referatu kao i u diskusiji istaknuta potreba, da nastava i praksa studenata arheologije bude što konkretnija, naročito za metodiku i tehniku arheoloških iskapanja. Studentima treba osigurati radnu praksu na terenu, u arheološkim muzejima i zavodima za zaštitu spomenika kulture. Svim radnicima na polju arheologije, koji već rade, kao i onima, koji se spremaju za taj poziv, potrebno je na najrazličitiji način pružiti mogućnost usavršavanja — stipendijama, naučnim i studentskim putovanjima i uopće specijalizacijom u zemlji ili inostranstvu.

Na temelju održanih referata i diskusija posebni odbor, sastavljen od predstavnika arheologa iz svih republika, izradio je Zaključke Savjetovanja koji sadržavaju prijedloge upućene kako Ministarstvu za nauku i kulturu i Ministarstvu prosvjete, tako i arheološkim ustanovama i zavodima za zaštitu spomenika kulture. Osim donošenja zaključaka, na savjetovanju je izabran koordinacioni odbor arheologa FNRJ kao i redakcioni odbor, kojemu je stavljeno u zadatak da organizira izlaženje i štampanje Saveznog arheološkog glasila.

Rezimirajući rad Prvoga savjetovanja arheologa FNRJ prema referatima, diskusiji i zaključcima, i ne ističući posebno njegovo ogromno manifestaciono značenje, možemo svakako biti veoma zadovoljni rezultatima njegova rada. Jasno je pokazano, da se o arheološkom bogatstvu naše zemlje vodi ozbiljna briga, da arheolozi iz svih republika sve tješnje međusobno surađuju i traže još bolje forme naučne suradnje, te da — proširujući je kvantitativno i uzdižući kvalitativno — ne unapređuju samo našu arheologiju nego i njoj srodne kulturno-historijske discipline. Time se znatno obogaćuje čitava naša kultura, a povrhu toga širi baza i stvaraju uvjeti za opći kulturno-odgojni rad i organizovanu zaštitu spomenika kulture.

Principijelni i organizacioni poslovi Prvoga savjetovanja arheologa Jugoslavije, prema zamisli inicijativnog odbora a uz pomoć Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ, dobili su svoju posebnu vrijednost, smisao i okvir organizacijom terenskih ekskurzija, koje su svim učesnicima pružile priliku da pred konkretnim problemima i rezultatima na terenu uoče pravilnost i složenost rada ili poteškoće, s kojima se svaki arheolog, muzealac ili konzervator susreće u vlastitom radu. Od Humske Čuke, Niša, Leskovca, Caričina grada, Skoplja, Nereza do Stobi otkrivala su se sjajne dokumentovane stranice historije i arheološkog rada, koje su pretežnim dijelom otete zaboravi i propasti suradnjom arheologa i konzervatora.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA III

1950

BROJ 1-4

NAKLADA „ŠKOLSKÉ KNJIGE” / ZAGREB

R E D A K C I O N I O D B O R

V L A D I M I R   B A B I Ć
M I R O S L A V   B R A N T
G R G A   G A M U L I N
M A R K O   K O S T R E N Ć I Ć
J A R O S L A V   Š I D A K

G L A V N I I O D G O V O R N I U R E D N I K

J A R O S L A V   Š I D A K

HISTORIJSKI ZBORNIK — GODINA III. — 1950.

I Z D A J E
P O V I J E S N O   D R U Š T V O   H R V A T S K E
Z A G R E B